

Марініч Ж.С.

ад'юнкт

Національної академії внутрішніх справ

ЮРИДИЧНА ПРИРОДА ОСОБИСТИХ НЕМАЙНОВИХ ПРАВ, ЩО ЗАБЕЗПЕЧУЮТЬ СОЦІАЛЬНЕ БУТТЯ ПОЛІЦЕЙСЬКОГО В УКРАЇНІ

Актуальність теми дослідження. Конституція України у ст. 3 проголосила, що людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Держава відповідає перед людиною за свою діяльність. Утвердження та забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави [1]. Відповідно зазначене положення відображається в низці нормативно-правових актів, одним з яких є Цивільний кодекс України (далі – ЦК України) [2]. Р. О. Стефанчук з цього приводу наголошує, що ЦК України став основною засадою формування та розвитку громадянського суспільства. Однією з найвагоміших його здобутків стала розробка Книги другої «Особисті немайнові права фізичних осіб», у якій вперше було представлено не лише широке правове регулювання, а й захист особистої немайнової сфери людини [3, с. 56].

Таким чином, з часу прийняття ЦК України особиста немайнова сфера фізичних осіб стала предметом численних наукових досліджень і дискусій серед практиків, що пов'язано з неоднозначним трактуванням та реалізацією окремих положень цивільного законодавства у сфері особистих немайнових прав. Сьогодні немайнова сфера фізичної особи продовжує набувати своєї актуальності, але вже крізь призму окремих суб'єктів – носіїв особистих немайнових прав. Зокрема, ідеться про особисті немайнові права, що забезпечують соціальне буття поліцейського

в Україні, оскільки сьогодні значна увага громадськості прикута саме до органів правопорядку як взірця дотримання та реалізації прав та основоположних свобод людини й громадянина. Проте відсутні будь-які дослідження, що визначали б межу реалізацію особистих немайнових прав фізичних осіб (громадян України) та реалізацію особистих немайнових прав особи поліцейського, що є досить актуальним у сучасних умовах розвитку правової та соціальної держави.

Таким чином, на сьогодні актуалізуються питання щодо визначення юридичної природи особистих немайнових прав, що забезпечують соціальне буття поліцейського в Україні.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питання особистих немайнових прав розглянуто в наукових працях відомих українських і учених-цивілістів, а саме: С.С.Алексєєва, Н.О.Давидової, А.С.Довгерта, В. А. Жакєнова, Л. О. Красавчикова, О. В. Кохановської, М. С. Малєїної, Л. В. Малюги, О. А. Підопригори, З. В. Ромовської, Р. О. Стефанчука, К. А. Флейшиц, Я.М. Шевченко та ін. Проте недостатньо дослідженою залишилася проблематика визначення юридичної природи особистих немайнових прав, що забезпечують соціальне буття поліцейського в Україні, що наразі є актуальним і своєчасним.

Метою статті є дослідження юридичної природи особистих немайнових прав, що забезпечують соціальне буття поліцейського в Україні.

Виклад основного матеріалу. Загально-відомо, що перед тим, як виявити сутність

певного комплексного явища, необхідно визначити сутність базових його категорій і понять. Тому дослідження доцільно розпочати з вивчення категорії «юридична природа». Термін «юридичний» відповідно до тлумачного словника означає: 1) такий, що пов'язаний із законодавством, правовими нормами та практичним їх застосуванням; 2) такий, що пов'язаний із вивченням і науковою розробкою правознавства, юриспруденції; 3) який має офіційне право на що-небудь тощо [4, с. 615]. Натомість поняття «природа» розглядають у таких значеннях: 1) органічний та неорганічний світ у всій сукупності та зв'язках, що є об'єктом людської діяльності й пізнання, все те, що не створене діяльністю людини, буття, матерія; 2) сукупність особливостей рослинного та тваринного світу, кліматичних умов, рельєфу тощо якої-небудь місцевості, країни, навколишнє географічне середовище; 3) рослинний світ навколишньої місцевості тощо; 4) сукупність основних якостей, властивостей чого-небудь; суть, сутність [5, с. 7].

Таким чином, юридична природа передбачає всебічне дослідження правових процесів і явищ, вона визначає межі їх реалізації та слугує своєрідним засобом впливу на інші процеси та правові явища. Тому юридична природа особистих немайнових прав, що забезпечують соціальне буття поліцейського, тісно пов'язана з такими поняттями, як «особистісність», «немайновість», «соціальність», «поліцейський», що дає змогу визначити сутність такої категорії як «особисті немайнові права, що забезпечують соціальне буття поліцейського в Україні».

Вчений Р. О. Стефанчук, досліджуючи сутність особистих немайнових прав фізичних осіб, наголошує, що «особистісність» особистого немайнового права полягає в тому, що воно належить особі як безпосередньому носієві певного блага і не може бути відділене від неї, унаслідок чого не підлягає відчуженню. Водночас «немайновість» полягає в тому, що це право позбавлене економічного змісту,

тобто не може бути оцінене точно в будь-якому матеріальному еквіваленті [3, с. 56]. Термін «соціальність» означає пов'язаність із життями та стосунками людей у суспільстві [6, с. 476]. Тобто «соціальність» особистих немайнових прав, що забезпечують соціальне буття поліцейського в Україні, полягає в тому, що ці права пов'язані з діяльністю поліцейського в суспільстві, реалізуються в процесі виконання ним своїх обов'язків публічно (під час патрулювання тощо). Що стосується визначення поняття «поліцейський», то його легальне розуміння визначено в ст. 17 Закону України «Про Національну поліцію» [7]. Відповідно до вказаної статті, поліцейський – це громадянин України, який склав Присягу поліцейського, проходить службу на відповідних посадах у поліції і якому присвоєно спеціальне звання поліції [7].

Таким чином, юридична природа особистих немайнових прав, що забезпечують соціальне буття поліцейського становить сукупність юридично значущих ознак таких прав, що визначають найбільш сутнісні характеристики та специфіку їх реалізації та безпосередньо пов'язані з особою поліцейським. Особливістю юридичної природи особистих немайнових прав, що забезпечують соціальне буття поліцейського в Україні, є те, що їх носій (поліцейський) є публічною особою, яка здійснює свої права відкрито (публічно) під час виконання ним своїх службових обов'язків. Відповідно вказана особливість індивідуалізує особу поліцейського від інших фізичних осіб.

Проблемні питання особистих немайнових прав загалом та особистих немайнових прав, які забезпечують соціальне буття фізичної особи, зокрема повсякчас привертають увагу дослідників з цивільного права. Так, серед них слід назвати А. С. Довгерта, З. В. Ромовську, Я. М. Шевченко, Р. О. Стефанчука, С. О. Сліпченка, Т. В. Лісничу та багатьох інших. У період, коли розробляли проєкт нового Цивільного кодексу України, інтерес науковців цивільного права до особистих

немайнових прав суттєво активізувався. Особливо зросла кількість наукових досліджень зазначеної категорії прав після прийняття та набрання чинності 1 січня 2004 року Цивільного кодексу України, що обумовлює визначення правової природи категорії особистих немайнових прав, які забезпечують соціальне буття.

Розглядаючи юридичну природу особистих немайнових прав, що забезпечують соціальне буття поліцейського в Україні, слід визначити власне поняття «особисті немайнові права, що забезпечують соціальне буття поліцейського».

Досліджуючи правову природу особистих немайнових прав фізичних осіб загалом, З. В. Ромовська вказує, що особисте немайнове право – це право, що виникає з приводу благ, позбавлених економічної цінності, тісно пов'язане з особистістю уповноваженого, а отже, не передається та не відчужується від нього [8, с. 23].

Л. В. Федюк визначила особисті немайнові права як абсолютні немайнові права, які належать кожній фізичній особі, є невіддільними від неї, не мають економічного змісту, володіють властивістю індивідуалізації особи, що виникають у неї від народження (чи за законом) та належать їй довічно [9, с. 110].

О. А. Сокурєнко зазначає, що особисті немайнові права не є цивільними правами лише з негативним змістом, тобто лише з виключною можливістю особи-носія вимагати захисту в разі порушення, загрози порушення, невизнання чи оспорення цих прав. Ці права містять і активний зміст, тобто можливість учиняти певні активні дії, спрямовані на їх реалізацію, у передбачених законом межах [10, с. 67].

Отже, особисті немайнові права, що забезпечують соціальне буття поліцейського в Україні, становлять правові форми суспільних відносин, що виникають з приводу відповідних немайнових благ та юридично забезпечують соціальне існування поліцейського. Ці блага є явищем суспільного життя поліцей-

ського, тобто такими, що дозволяють йому бути членом суспільства та існують у сфері духовного спілкування.

Ураховуючи викладене, маємо змогу виокремити такі ознаки особистих немайнових прав, що забезпечують соціальне буття поліцейського в Україні:

- належать особі поліцейському від народження або за законом;
- не мають економічного змісту;
- тісно пов'язані з особою поліцейського, тобто поліцейський не може відмовитися від особистих немайнових прав, що забезпечують його соціальне буття, а також не може бути позбавлений цих прав;
- мають абсолютний характер;
- належать поліцейському довічно.

ЦК України, до числа особистих немайнових прав, що забезпечують соціальне буття фізичної особи, зокрема поліцейського, відносить: право на ім'я (ст. 294), право на зміну імені (ст. 295), право на використання імені (ст. 296), право на повагу до гідності та честі (ст. 297), повага до людини, яка померла (ст. 298), право на недоторканність ділової репутації (ст. 299), право на індивідуальність (ст. 300), право на особисте життя та його таємницю (ст. 301), право на інформацію (ст. 302), право на особисті папери (ст. 303), право розпоряджатися особистими паперами (ст. 304), право на ознайомлення з особистими паперами, які передані до фонду бібліотек або архівів (ст. 305), право на таємницю кореспонденції (ст. 306), захист інтересів фізичної особи під час проведення фото-, кіно-, теле- та відеозйомок (ст. 307), право на охорону інтересів фізичної особи, яка зображена на фотографіях та в інших художніх творах або право на зображення (ст. 308), право на свободу літературної, художньої, наукової і технічної творчості (ст. 309), право на місце проживання (ст. 310), право на недоторканність житла (ст. 311), право на вибір роду занять (ст. 312), право на свободу пересування (ст. 313), право на свободу об'єднання (ст. 314), та право на мирні зібрання (ст. 315) [2].

Висновки. Отже, юридичною природою особистих немайнових прав, що забезпечують соціальне буття поліцейського, слід вважати сукупність юридично значущих ознак таких прав, що визначають найбільш сутнісні характеристики та специфіку їх реалізації та безпосередньо пов'язані з особою поліцейського. Особливістю юридичної природи особистих немайнових прав, що забезпечують соціальне буття поліцейського в Україні, є те, що їх носій (поліцейський) є публічною особою, яка здійснює свої права відкрито (публічно) під час виконання ним своїх службових обов'язків.

Особистими немайновими правами, що забезпечують соціальне буття поліцейського в Україні, можна визначити суб'єктивні

цивільні права, які за своїм змістом нерозривно пов'язані з поліцейським, не мають економічної природи походження та економічного змісту, а також спрямовані на задоволення фізичних (біологічних), духовних, моральних, культурних, соціальних чи інших нематеріальних потреб (інтересів), об'єктом яких є особисті немайнові блага.

Отже, за своєю юридичною природою особисті немайнові права, що забезпечують соціальне буття поліцейського в Україні, є суб'єктивними абсолютними цивільними правами, що охоплюють можливість їх цивільно-правового регулювання та цивільно-правового захисту, а також відіграють важливу роль у формуванні внутрішнього світу поліцейського в межах взаємодії в суспільстві.

Анотація

У статті досліджено юридичну природу особистих немайнових прав, що забезпечують соціальне буття поліцейського в Україні. Наголошено на визначенні поняття «особисті немайнові права, що забезпечують соціальне буття поліцейського». Виокремлено основні ознаки особистих немайнових прав, що забезпечують соціальне буття поліцейського, а саме: належать особі поліцейському від народження або за законом; не мають економічного змісту; тісно пов'язані з особою поліцейського, тобто поліцейський не може відмовитися від особистих немайнових прав, що забезпечують його соціальне буття, а також не може бути позбавлений цих прав; мають абсолютний характер; належать поліцейському довічно. Розкрито правову природу особистих немайнових прав, що забезпечують соціальне буття поліцейського в Україні. Юридичною природою особистих немайнових прав, що забезпечують соціальне буття поліцейського, визнано сукупність юридично значущих ознак таких прав, що визначають найбільш сутнісні характеристики та специфіку їх реалізації та безпосередньо пов'язані з особою поліцейського. Зауважено, що особливістю юридичної природи особистих немайнових прав, що забезпечують соціальне буття поліцейського в Україні, є те, що їх носій (поліцейський) є публічною особою, яка здійснює свої права відкрито (публічно) під час виконання ним своїх службових обов'язків. Особистими немайновими правами, що забезпечують соціальне буття поліцейського в Україні, визначено суб'єктивні цивільні права, які за своїм змістом нерозривно пов'язані з поліцейським, не мають економічної природи походження та економічного змісту, а також спрямовані на задоволення фізичних (біологічних), духовних, моральних, культурних, соціальних чи інших нематеріальних потреб (інтересів), об'єктом яких є особисті немайнові блага.

Ключові слова: юридична природа, особисті немайнові права, поліцейський; законодавство.

Marynich Zh.S. The legal nature of personal non-property rights that ensure the social existence of policemen in Ukraine

Summary

The article examines the legal nature of personal non-property rights which ensure the social life of a police officer in Ukraine. The author emphasizes the definition of the concept of "personal

non-property rights ensuring the social life of a police officer”. The author identifies the main features of personal non-property rights which ensure the social existence of a police officer, namely: they belong to a police officer by birth or by law; have no economic content; are closely related to the police officer’s personality, i.e., a police officer cannot waive personal non-property rights which ensure his/her social existence, and also cannot be deprived of these rights; are absolute in nature; belong to a police officer for life. The author reveals the legal nature of personal non-property rights which ensure the social existence of a police officer in Ukraine. The author recognizes the legal nature of personal non-property rights which ensure the social life of a police officer as a set of legally significant features of such rights which determine the most essential characteristics and specifics of their implementation and are directly related to the personality of a police officer. It is noted that the peculiarity of the legal nature of personal non-property rights which ensure the social existence of a police officer in Ukraine is that their holder (a police officer) is a public person who exercises his/her rights openly (publicly) in the course of performance of his/her official duties. Personal non-property rights ensuring the social life of a police officer in Ukraine are defined as subjective civil rights which are inextricably linked to the police officer by their content, have no economic nature of origin and economic content, and are aimed at satisfying physical (biological), spiritual, moral, cultural, social or other non-material needs (interests), the object of which is personal non-property benefits.

Key words: legal nature, personal non-property rights, ensuring social life, policeman.

Список використаних джерел:

1. Конституція України : Закон України від 28 черв. 1996 р. № 254к/96-ВР. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>.
2. Цивільний кодекс України : Закон України від 16 січ. 2003 р. № 435-IV *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>.
3. Стефанчук Р. О. Поняття правова природа особистих немайнових прав та їх місце у системі цивільного права. *Вісник Хмельницького інституту регіонального управління та права*. 2002. № 1. С. 56–61.
4. Словник української мови : в 11 т. Т. 11, 1980. С. 615. URL: <http://sum.in.ua/s/jurydychnyj>.
5. Словник української мови: в 11 т. Т. 8, 1977. С. 7. URL: <http://sum.in.ua/s/pryroda>.
6. Словник української мови: в 11 т. Т. 9, 1978. С. 476. URL: <http://sum.in.ua/s/socialjnyj>.
7. Про Національну поліцію : Закон України від 2 лип. 2015 р. № 580-VIII. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19/conv#Text>.
8. Ромовская З. В. Личные неимущественные права граждан СССР (понятия, виды, классификация, содержание, гражданско-правовая защита) : дис. ... канд. юрид. наук : 12.712. Киев, 1968. 277 с.
9. Федюк Л. В. Система особистих немайнових прав у цивільному праві : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03. Івано-Франківськ, 2006. 188 с.
10. Сокурєнко О. А. Щодо проблем визначення змісту особистих немайнових прав. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2015. Вип. 3 (9). С. 65–69.